

I en rapport till Riksantikvarieämbetet den 11/7 1942 meddelar S. B. F. Jansson, att han »den 10 juli 1942 undersökt en runsten, som i slutet av juni under reparationsarbeten upptäcktes i Ramkvilla kyrka, Sm. Stenen, som endast utgör övre högra delen av en runsten, sitter inmurad i kyrkans södra yttervägg, i markytan 3,5 m. Ö om södra ingången till kyrkan.»

Den del av kyrkan, där stenen sitter, är byggd på 1700-talet. Det övriga, västliga, partiet är från medeltiden. (R. Lindstam: *Om kyrkor som försvunnit och klockor som ha sjungit i Östra och Västra härad*, 1943, s. 106.) Vid medeltidskyrkans ombyggnad kan den ha kommit i dagen och lagts in i nybyggnaden.

Stenen är av granit, 86 cm hög, 75 cm bred. Runorna äro 8–11 cm höga.

Inskrift:

... reisa × stein × auk × k - - - ... hialbi × ont × hans ×
 1 5 10 15 20 25 30

... reisa stein ok g(era) ... hialpi ondu hans.

... resa stenen och göra ... hjälpe hans ande.

Till läsningen: Runorna 1–17 äro skadade i sin övre del. Till runorna 15–17 kunna inga bistavar upptäckas. Här har troligen stått **kiara**. Jansson läser: ... reisa × stein × auk - - - ... hialbi × ont × hans ×.

Alla skäl tala för att lakunen i texten har innehållit orden *gera brú eptir N. N. Guð*.

73. Terle. Skepperstads sn. Nu på kyrkogården.

Pl. 56.

Litteratur: B 1050, L 1236. Ransakningarna 1690; J. Peringskiöld: Monumenta 8 bl. 22; S. Rogberg och E. Ruda: Historisk beskrifning om Småland (1770) s. 672; E. Tuneld: Geografi öfver konungariket Sverige 3: 2 (1832) s. 852; B. A. Ennes: F m 61 (hs i KB); J. Forsander: Anteckningar rörande Småland (hs i Växjö Stifts- och landsbibl.) 4; P. Wieselgren: Ny Smålands beskrifning 3 (1846) s. 265; J. E. Lagergren: Handlingar om Småland, M 104: 14 (hs i KB); C. F. Nordenskiöld: Jönköpings läns minnesmärken (ATA), 15 Westra härad, upptecknade år 1885, s. 4, tr. i NSmMedd 6 (1922) s. 6; A. Friberg: Anteckningar (NSmArk); O. v. Friesen: Läsning (NSmArk), tolkning i NSmMedd 6 (1922) s. 6 not; R. Lindstam: Brev till Friberg den 17/7 1907 (NSmArk), Om kyrkor som försvunnit och klockor som ha sjungit i Östra och Västra härad (1943) s. 96; F. O. Carlberg: Brev till A. Friberg den 10/9 1908 (NSmArk); A. Klasson: Brev till A. Friberg den 24/12 1917 (NSmArk); J. A. Sandblom: Anteckningar 1920 (NSmArk).

Äldre avbildningar: U. Christofferson: träsnitt i Peringskiölds Monumenta och B 1050; Nordenskiöld: teckning i o.a. hs s. 4; Friberg: foto 1917 (NSmArk); R. Blomqvist: foto 1926 (ATA).

Denna sten har numera sin plats på Skepperstads kyrkogård utmed östra muren med inskriften vänd mot V. Den har förut stått ute i socknen vid Terle, ett f.d. soldattorp under Skärsjö.

I *Ransakningarna* 1690 har prosten Ternerus lämnat en rapport för hela Västra härad, vilken beträffande Skepperstad endast meddelar: »Wed Skrifwe waadh är en Runnsteen [Sm 96] och wed torpet Terle en [Sm 73] bägge behåldne och mäd Runsk e bookstäfwer inskrefne.» Hos Peringskiöld läses »Terille Torp wid en Bro» och »Terille torp» är också ortsuppgiften i *Bautil*. Forsander ger en närmare bestämning av den ursprungliga platsen: »Vid Terle, ett dragontorp utmed en liten bäck, som går nedan Dragontorpet Kolsnäs, har en runsten blifvit funnen, den Rusthållarne i Skeppersta Thomasgård sönderslagit och till förstugustenar nyttja. Lär varit nr 1050 i Bautil.» Kolsnäs, som ej är utsatt på några kartor, ligger N om Terle.

Ennes har något varierande uppgifter, som härröra från hans meddelare i dylika frågor, pastor M. Hesselén: »Vid Terletorps qvarn i denna socken har stenen stått, men är bortförd och lär vara använd, såsom de föregående [: B 1047, 1048] på något ställe i Skepperstads by.» På ett annat ställe i samma arbete: »Fans vid Terletorp qvarn, är förstörd.» Det är att märka, att Terletorp och Terlekvarn ej är samma lokalitet. Torpet ligger något N om kvarnen, som är belägen vid Linnöå, vilken från Linnösjöns nordvästra ände går i nordvästlig riktning.

sprungligen haft sin plats vid Terle, stått här minnes numera ingen. Men mycket troligt är det. Ej så långt nedanför åsen ligger en numera odlad smal och långsträckt mosse, som före torrläggningen måste ha varit mycket sank genom ett vattendrag, som där förenade Terle göl med Skärsjön, och över vilken synbarligen fordom ett vad varit till finnandes, där den å stenen åsyftade brobyggnaden bör ha kunnat vara anlagd. Den nuv. mindre körvägen mellan Terle och Skärsjö vilar på en gammal bank av sten och jord, vilken mycket väl kan ha varit den bro, som Holmi lät göra till minne av sin fader Torgod. En annan dylik väg över den sanken marken finnes visserligen även ett stycke längre åt N, närmare Skärsjön, men dess ålder är mera tvivelaktig. För övrigt ligger den på mycket större avstånd från platsen, där de övriga fornminnena äro samlade. Den någonstädes befintliga uppgiften, att bron skulle varit endast en kavlebro, som nedsjunkit i den lösa gyttjan, är nog beroende på något misstag. Minnet av en så obetydlig brobyggnad kunde nog ej ansetts värd att hugfästas genom en särskilt för ändamålet rest runsten.»

När Christofferson ritade av stenen på 1690-talet, var den hel men slogs sönder, när den forslades fram till Tomasgården. Till kyrkan fördes den 1917. Stenen består av två stycken med passning, men övre vänstra hörnet, där en del av inskriften befunnit sig, fattas. På Nordenskölds teckning 1885 är det förlorade stycket med, vilket emellertid kan vara rekonstruktion.

Stenen är 143 cm hög, 105 cm bred vid basen. Runorna äro 11 cm höga.

Inskrift (med kompletteringar efter B 1050 inom []):

: hulmi : let : ka[ra : bro : ift]r : þurkut : fnþr : sia
 1 5 10 15 20 25 30

Hólmi lét gera brú eptir Þorgaut, fæður sinn.

Holme lät göra bron efter Torgöt, sin fader.

Till läsningen: 8 **t** står delvis i brottet mellan de båda styckena och är därigenom något skadat vid toppen. Friberg har ej noterat den vänstra bst. I *Bautil* är runan 9 utan bst. Av 11 **r** finns endast huvudstavens nedre del kvar; resten hör till det avslagna, och läsningen kan endast fastställas med hjälp av *Bautil*. Detsamma gäller 17–18 **ft**. 23 **k** har av Nordensköld felaktigt lästs **m**. 27 **n** står med sin hst strax till höger om sprickan mellan stenens båda stycken. En bst, som går från vänster snett ned mot höger, kan även iakttagas. Den kan ej uppfattas som en vittringsfåra. Inga spår av någon **a**-bst finnas. Det **n**, som alltså står här, är en felristning för **a**. *Bautil* och Nordensköld ha **a**, v. Friesen och Friberg **i**. Man bör i sammanhanget lägga märke till att 32 **a** är en felristning för väntat **n**. Runan 32 är i *Bautil* och hos v. Friesen **n**, hos Nordensköld och Friberg **a**.

1–5 **hulmi**, *Hólmi*, är kortnamn till de i Sverige vanliga namnen med *Holm*- som förled. Det är ej ovanligt; det förekommer i sju runbelägg från Uppland, två från Närke, ett från Södermanland och ett från Västmanland. Dessutom finns det i medeltida diplom: *Holme* DS ns 244 och 245 (år 1402), SRP 515 (år 1361), *Petar Holmamager* SRP 2024 (år 1384), samtliga från Östergötland, och *Staffan Holmasson* från Åland DS ns 1307 (år 1410). — 20–25 **þurkut** är ack. av *Þorgautr*, som även förekommer på Sm 89 och i andra runinskrifter i skilda delar av Sverige. Bland de ej synnerligen talrika diplomexemplen märkas *Thorgotus* DS 164 (år 1216–1220), *Thorgotho* DS 1275 (år 1299), *Thorgut* SRP 2347 (år 1387), samtliga från Småland, där även ortnamnet *thurgusboth*, *thrugusbothe* DS 4117 (år 1346) hör hemma. *Thurguzthorp* är känt från Västergötland SRP 2781 (år 1395). — 26–29 **fnþr**, ack. av *fæðir*. Angående dylika enstaviga former se s. 126.

74. Stockaryds gamla kyrka. Nu i Läns museet, Jönköping.

Pl. 55.

Litteratur: E. Wrangel i NSmMedd 9 (1929) s. 93.

Äldre avbildningar: Osig. teckning (ATA); A. Friberg: teckning (NSmArk).

I Läns museet i Jönköping förvaras en dörr från Stockaryds gamla kyrka, inv.nr 9094, med medeltida gångjärnsbeslag. Själva dörren är från 1600-talet enligt E. Wrangel. Den är 179 cm hög, 130 cm bred och